

СТЕПАН МАРІКОНЬ ПРО ОЛЕКСУ БЛИСТІВА

Березень 1939 року. Красне Поле. Ще учора тут прийняли бій молоді хлопці-гімназисти, ті, хто не змирився із вторгненням гортистів на Срібну Землю. Наступного дня над полем панувала мертва тиша. Уже не видно мерців: їх поспішно поховали. Ями від вибухів, кров'ю залите поле. Йдуть дві жінки. Одна молода, голова іншої покрита сивиною. На їх очах сльози. Мати і сестра шукають сина і брата. Він учора прийняв бій і не повернувся додому.

Синку мій, Степане, - стогне мати. – Що сталося з тобою? Де твоя могила?

У відповідь мертва тиша...

Головний герой нашого нарису Степан Маріконь народився в рік жовтневого перевороту у Воловому, теперішньому Міжгір'ї. У напівугорській сім'ї. Виховання його було таким, що годі було сподіватися, аби згодом поповнив ряди захисників Карпатської України. Як трапилось, що молодий хлопчина став прихильником української ідеї?

На початку 30-х років Степан Маріконь приїхав до Хуста і з допомогою родичів, що там мешкали, був зарахований учнем торговельної школи. Жадоба знань брала гору. Вчився старанно, навіть ночами. Вже в 1938 р. ми його зустрічаємо в хустському осередку товариства “Просвіта”, активним членом і керівником якого був Ілько Ващишин. Цей галичанин, як й багато йому подібних, втік на Закарпаття, рятуючись від санаційного терору польських властей. Як би там не було, але за часів Чехословаччини існували сприятливі можливості для різнобічної діяльності, зокрема, просвітної. Хоча школа була з чеською мовою навчання, завдяки таким активістам, як Ващишин, її вихованці були добре обізнані з українською літературою, знали твори Шевченка, Франка, Лесі Українки. “Ми танцювали, ставили вистави на українську тематику, - розповідає Степан Маріконь, - і саме за ці три роки я став українцем. Я полюбив Україну всією душею, полюбив її милозвучні пісні. І гордився усвідомленням, що закарпатці також є українцями”.

Про Ілька Ващишина збереглися найкращі спогади. Людина добра і безкорислива, він завжди допомагав тим, хто потребував підтримки. Степан був близько знайомий з трьома синами Ващишина. Коли в Хуст вступили угорські війська, Ілько Ващишин не втік, а залишився в старому місті.

- Мені нічого тікати, я нікому нічого поганого не вчинив.

Та не всі так думали. У місті залишилось чимало і тих, хто добре пам'ятав Ващишина-просвітянина, Вищишина, який переховував у себе перебіжчиків з Галичини... Як слід було чекати, його заарештували і, після тривалих катувань, розстріляли. В будинку, де мешкала сім'я Ващишина, поселилися “визволителі”.

Незважаючи на демократичний устрій міжвоєнної Чехословаччини, її служба безпеки уважно слідкувала за розвитком українського руху, боячись, щоб у жителів Срібної землі не з'явилося бажання приєнатися до України. Чеські власті вели спеціальні картотеки, тримали на обліку неблагонадійних.

Кінець 30-х років. Читач добре ознайомлений з цим складним періодом в житті краю. Боротьба між різними політичними партіями, загострення міжнародної обстановки, коли сильні світу цього вели політичну гру навколо Закарпаття, зміна уряду Бродія кабінетом Волошина... Степан Маріконь не знав особисто братів Брашайків, братів Реваїв, Августина Волошина. Він був рядовим жителем Хуста, а потім рядовим захисником Карпатської України.

березня 1939 р. в “Новій свободі” був опублікований заклик до мобілізації: “Увага! Бувші військоів старшини, підстаршини й вояки, голосіться!

При міністерстві війська в Хусті утворився генеральний штаб під проводом полк. Єфремова. Формується армія Карпатської України. Всі бувші військові старшини,

підстаршини й вояки, голосіться до головної команди армії, і тому нехай не буде ні одного вишколеного вояка, який би не заферував свої прислуги своїй Державі. Служили ми цісарям, всяким чужим президентам, то послужім тепер своєму народу.

Вояки, Вас кличе рідна Держава!”

Степан Маріконь не був офіційно зареєстрованим в Карпатській Січі. Для таких формальностей просто бракувало часу. Ще до публікації заклику наш герой із зброєю в руках охороняв січову гостиницю в Хусті. Оборону її від чехів очолював полковник М.Колодзінський. Читач уже знає, що січовики билися до кінця і тільки одержавши наказ Августина Волошина, вони припинили опір і склали зброю до ніг прем'єра. На Степана Маріконя було покладено обов'язки зв'язкового між Хустом і Красним Полем і коли ворожі танки шматували тіла героїв, то серед них був і Маріконь. Сили нерівні. Рушницю передавали з рук в руки, бо зброї не вистачало. Хіба можна було в такий спосіб зупинити вишколеного агресора? Героїзм, любов до Батьківщини, боротьба не за життя, а на смерть. Поруч із закарпатцями боролися галичани. Більшість із них задовго до 14 березня перейшла польсько-чехословацький кордон. С.Маріконь розповідав, що група патріотів перейшла Торунський перевал, напала на чеських прикордонників, захопила зброю і з'явилася до січової команди при повному боєзапасі.

Красним нарекли це поле на випадково. Воно дійсно було червоним від крові його захисників. Коли стало очевидним, що далі продовжувати боротьбу неможливо, січовики групами почали відступати у різних напрямках. Добре знаючи, що на Торунському перевалі їх чекають польські кулемети, пробивалися хоч куди, тільки не додому. Не всім вдалося успішно пройти кордон. З багатьма Степан Маріконь знову зустрінесться у Вор'юлопоші.

Коли С.Маріконю разом з галичанами не пощастило прорватися за кордон, він рушив у напрямку Севлюша. Чудове знання угорської мови (до речі, вільно володіє ще німецькою, чеською та єврейською) йому допомагало. Зброю викинув, запасся угорським прапорцем. І чи можемо за це дорікати йому? Адже він ще так мало прожив на білому світі... Особливо остерігався терористів, що “п'ятою колоною” йшли Закарпаттям, несучи із собою смерть. Та уникнути мадярської тюрми все ж не вдалося. Хоч заарештували Маріконя значно пізніше за інших. Доніс провокатор. Викликали до жандармської дільниці:

- Ти вбивав людей. Будеш покараний!

- Неправда.

Один з жандармів сильно вдарив його по обличчю. Закривавився рот. Наступної миті Степан запустив у свого ката табуреткою. Ввірвалися інші жандарми і стали нещадно бити. Відтак зв'язаного вкинули у машину. Кінцева зупинка: концтабір Вор'юлопош.

Уже не раз писалося про становище в'язнів угорських концтаборів. Хочеться тільки додати, що Карпатська Січ була напіввійськовою організацією, а це, як писав її відомий дослідник Петро Стерчо, “ставило її під охорону постанов Женевської Конвенції відносно ведення війни, охорони полонених і т.п.”. Іншими словами, “всі мадярські знущання над січовиками у в'язницях і концентраційних таборах, зокрема у Великому Бичкові, Вор'юлопоші і інших, були грубим порушенням міжнародних постанов відносно трактування воєнних полонених”.

Карпатська Україна, як і будь-яка держава, має своїх героїв. До них ми відносимо і Олександра Блестіва - хустського студента, який віддав своє юне життя за свободу рідного краю. Олександр Блестів був одним із ініціаторів створення загонів карпатських січовиків у Хусті. Після окупації був заарештований. Угорським властям цей молодий студент завдав чимало клопотів. Уже один той факт, що його тримали в камері-одиначці,

засвідчує особливу увагу його постаті. Василь Гренджа-Донський детально описав останні дні життя цієї мужньої людини. Тож надамо слово першому літописцю Карпатської України: "...Блестіва мадяри арештували, відвели до в'язниці і замкнули до одинки. Днями "вислуховували". При таких "допитах" били його кілька разів денно, били навіть і ті вояки, що були завжди нові, свіжі і приходили на зміну варти до в'язниці. Це тривало тиждень. Особливо знущалися над ним хустські мадярські терористи: Марко та Дулка, а крім них ще й якийсь Барабаш – колишній хустський підстароста. Бідного хлопця ці бандити так побили, що оглух і з вух текла йому якась речовина".

Степана Маріконя викликали на черговий допит. Коли жандарм відчинив двері камери, то Степан одразу зауважив верстат-циркулярку для пиляння дров. Поблизу молодий хлопчина. Увесь одяг і стіни камери - в крові. Не зміг збагнути, як люди, що вважали себе представниками культурної нації, могли немов дрова пиляти живого хлопця. Кров цебеніла, а він все-одно мовчки дивився в очі своїм катам. То був Олександр Блестів.

Розлючений угорський офіцер вереснув:

- Ти, собако січовицька, йди і пооблизуй кров. Стіни мають блистіти.
- Я не заслужив такого ставлення до мене, пане офіцер...
- Ти ще огризаєшся! Йди і роби, що тобі кажуть, бо пошматуємо...
- Я не буду.

Побачивши, що Маріконь став, немов вкопаний, вихопив багнет і з усієї сили вдарив його вище коліна. Знепритомнівши, впав.

Більше побратими не бачились. Блестіва одвезли за місто і розстріляли. Відомо тільки, що в камері, де він провів останні години свого героїчного життя, знайшли на папірчику кілька рядків: "Я, Олександр Блестів, з Хусту, умираю за те, що любив свою Україну..." А Степану Маріконю доведеться пройти всі кола Дантового пекла, перш ніж вирветься на волю.

Одначе, після визволення краю не дуже приязним було ставлення до нього нових властей. Так і залишився у чорних списках спецслужб бандерівцем, ворогом народу. З проголошенням незалежності України в нашій молодій державі змінилося ставлення до тих, хто першими дали бій фашизмові. Степан Маріконь та його побратими - то цвіт історії. І про це ми повинні завжди пам'ятати.